

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ГЕОГРАФІЇ УКРАЇНИ ТА РЕГІОНАЛІСТИКИ

**СИЛАБУС
навчальної дисципліни**

**СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ:
НОВІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Вид дисципліни (за компонентом ОНП): вибіркова

Освітньо-наукова програма: Географія

Спеціальність: - 106 Географія

Галузь знань: 10 Природничі науки

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)

Назва факультету, на якому здійснюється підготовка фахівців за вказаною освітньо-науковою програмою: географічний

Мова навчання: українська

Розробник: д. геогр. н., професор Джаман В. О.

Профайл викладача:

[http://www.geoukr.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/02personnel&data\[1594\]\[caf_pers_id\]=2051&commands\[1594\]=item](http://www.geoukr.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/02personnel&data[1594][caf_pers_id]=2051&commands[1594]=item)

Контактний телефон: (0372) 58-48-47, 0958758881

E-mail:

v.dzhaman@chnu.edu.ua

Сторінка курсу в Moodle:

Консультації:

Вид консультацій	День проведення	Час проведення
Очні консультації	вівторок	10.00 – 11.00

Зміст

1. Загальна інформація.
2. Анотація до курсу.
3. Мета і завдання курсу.
4. Результати навчання (компетентності).
5. Організація навчання курсу.
6. Опис навчальної дисципліни.
7. Система оцінювання курсу.
8. Рекомендована література.

1. Загальна інформація.

Назва дисципліни	Соціальна географія України: нові напрями досліджень
Викладач	1) доктор географічних наук, професор Джаман Василь Олексійович;
Контактні телефони	1) 0958758881
e-mail	1) vasyl_dzhaman@ukr.net 2) v.dzhaman@chnu.edu.ua
Формат дисципліни	Семестровий - 2 семестр
Обсяг дисципліни	3 кредити / 90 годин
Посилання на сайт дистанційного навчання	
Консультації	вівторок 10.00 – 11.00.

2. Анотація до курсу.

Навчальна дисципліна «Соціальна географія України: нові напрями досліджень» належить до переліку вибірових навчальних дисциплін за «освітньо-науковим» рівнем, що пропонується в рамках циклу професійної підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти на першому році навчання. Вона забезпечує формування у студентів професійно-орієнтованої компетентності системного географічного і регіонального дослідження соціальних відмінностей і проблем.

Соціальна географія – галузь суспільної географії, значення якої в сучасному світі зростає. Нерівномірний соціально-демографічний розвиток, мінливі міграційні паттерни, різноманітні зміни культурних ландшафтів та сакральних просторів, нова географія здоров'я та освіти, гуманізація географії, складні переплетіння регіональної свідомості та ідентичності, географічних образів та уявлень, неоднозначне сприйняття простору, регіональні прояви соціальних негараздів, загроз та небезпек життєдіяльності населення, пошук шляхів ефективного управління соціальним розвитком – це те коло питань, що визначає попит на соціально-географічні дослідження та їх *актуальність*. Соціальна географія постійно розвивається, розширюється її предметне поле, з'являються нові концепції та методи, відкриваються нові горизонти пізнання. Саме це і зумовило необхідність цієї дисципліни.

3. Мета і завдання курсу.

Метою дисципліни є висвітлити сучасні ключові проблеми соціальної географії та узагальнити досвід соціально-географічних досліджень українських та зарубіжних учених.

Основні **завдання** вивчення дисципліни:

- формування чіткого і правильного розуміння функцій та завдань соціальної географії;
- освоєння теоретико-методологічних основ соціальної географії;
- розкриття концепцій соціальної географії;
- опанування методики соціально-географічних досліджень;
- розкриття стратегії соціального розвитку.

4. Результати навчання (компетентності).

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, пошуку та критичного аналізу інформації, презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою.

Спеціальні компетентності спеціальності (СК):

СК 01. Здатність демонструвати знання сучасного стану, основних тенденцій і перспектив розвитку географії та виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у сфері географії та/або дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з географії та суміжних галузей.

СК 02. Здатність представляти та обговорювати результати своєї наукової роботи державною та іноземною мовою в усній та письмовій формі, опрацьовувати наукову літературу з географії і суміжних/дотичних галузей та ефективно використовувати інформацію з різних джерел.

СК 03. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах вищої освіти в області географії та суміжних галузей.

СК 04. Здатність до наукової аргументації, володіння системним науковим світоглядом, застосовувати сучасні методи географічних та міждисциплінарних досліджень, інформаційні та комунікаційні технології, спеціалізоване програмне забезпечення у науковій діяльності.

Результати навчання (РН):

РН 01. Застосовувати сучасні концептуальні знання географії, її окремих напрямків та суміжних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових досліджень та здійснення професійної діяльності.

РН 02. Володіти методологією природничо- та/або суспільногеографічних досліджень, застосувати її у власній науковій діяльності та викладацькій практиці.

РН 03. Формулювати і перевіряти гіпотези, використовувати для обґрунтування висновків належні докази, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників.

РН 04. Планувати і виконувати експериментальні та/або теоретичні дослідження з використанням сучасних підходів та методів у сфері географії, природокористування, регіонального розвитку, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику.

РН 05. Використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології, програмне забезпечення при проведенні наукових досліджень та в освітній діяльності.

РН 07. Розробляти і викладати навчальні дисципліни, дотичні до предметної області географії, обґрунтовано обирати та ефективно використовувати сучасні освітні технології, методи й засоби навчання у закладах вищої освіти та інших установах і організаціях, що здійснюють підготовку фахівців у сфері географії, природокористування та регіонального розвитку.

5. Організація навчання курсу.

Вид заняття	Обсяг курсу
Загальна кількість годин	90
у т. ч.:	
лекції	10
практичні роботи (семінарські)	20
самостійна робота	60
<i>Ознаки курсу:</i>	
Курс (рік навчання)	1
Семестр	2
Нормативний/вибірковий	вибірковий

Методи навчання:
• словесні методи (лекція, співбесіда, консультація, дискусія, тощо), • практичні заняття, • наочні методи (презентації, ілюстрації, відеоматеріали, тощо), • робота з книгою: навчально- методичною, науковою, • електронне та інтерактивне онлайн-навчання (мультимедійні, дистанційні), • самостійна робота за програмою навчальної дисципліни.

6. Опис навчальної дисципліни

6.1. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Теми лекційних і практичних занять	Змістовий модуль 1. Методологічна база соціальної географії.											
Тема 1. Теоретико-методологічні основи соціальної географії.	15	2	2			11						
Тема 2. Становлення та розвиток соціальної географії як науки.	9	1	2			6						

Тема 3. Концепції соціальної географії.	12	2	2			8						
Тема 4. Методика соціально-географічних досліджень.	9	1	2			6						
Разом за ЗМ1	45	6	8			31						
Теми лекційних і практичних занять	Змістовий модуль 2. Прикладні питання соціальної географії України.											
Тема 5. Географія соціально-демографічного розвитку.	6	1	2			3						
Тема 6. Проблеми географії праці та міграційна поведінка населення.	5	1	2			2						
Тема 7. Географія культури. Культурна географія.	5		1			4						
Тема 8. Проблеми географії охорони здоров'я, освіти, дозвілля та споживання.	6		1			5						
Тема 9. Соціально-гуманістичні напрями географічних досліджень.	5	1	2			2						
Тема 10. Проблеми географії рівня та якості життя населення.	6	1	2			3						
Тема 11. Проблеми безпеки життєдіяльності населення.	6		1			5						
Тема 12. Стратегії соціального розвитку України.	6		1			5						
Разом за ЗМ 2	45	4	12			29						
Усього годин	90	10	20			60						

6.2. Завдання самостійної роботи:

1. Поняттєво-термінологічний апарат соціальної географії.
2. Обґрунтуйте вплив соціального запиту на розвиток соціально-географічних досліджень.
3. Сучасні напрями розвитку соціальної географії у світі.
4. У чому сутність соціально-просторової діалектики?
5. Концепція соціально-географічного процесу.
6. Поясніть доцільність виділення складових соціально-географічного процесу.

7. Новітні методи просторового аналізу соціально-географічних процесів.
8. Розкрийте механізм моделювання траєкторії розвитку соціогеосистем.
9. Чинники соціально-демографічного розвитку та демографічна політика.
10. Розкрийте сутність понять якість населення та демографічний потенціал.
11. Концепції та моделі міграційної поведінки населення.
12. Наведіть приклади проблем, які зумовлюють трудові міграції з України.
13. Географія релігії, сакральна географія.
14. Розкрийте сутність концепції сакральних просторів.
15. Географія споживання.
16. Проаналізуйте підхід А. Дернінга щодо виділення класів населення за особливостями споживання.
17. Феміністична географія, гендерна географія.
18. У чому полягає відмінність між феміністичною та гендерною географією?
19. Географія соціальних негараздів.
20. Охарактеризуйте соціальні індикатори ООН для оцінки якості життя населення.
21. Інформаційна безпека.
22. Поясніть, через які дії реалізуються загрози інформаційній та кібернетичній безпеці.
23. Управління соціальним розвитком.
24. Які ключові соціальні проблеми мають вирішувати Цілі сталого розвитку до 2030 року?
25. Назвіть принципи управління соціальним розвитком.

7. СИСТЕМА КОНТРОЛЮ І ОЦІНЮВАННЯ КУРСУ.

7.1. Методи контролю.

Контроль знань здобувачів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти ґрунтується на здійсненні поточного і підсумкового контролю при застосуванні таких способів діагностики, як практичні і самостійні роботи, тестування, письмове і усне опитування. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних та інших видів занять і має на меті перевірку рівня підготовленості до виконання конкретної роботи. Модульний контроль проводиться у вигляді письмового фронтального опитування.

Форма підсумкового контролю - іспит, що полягає в оцінюванні засвоєння здобувачем третього освітньо-наукового рівня вищої освіти навчального матеріалу на підставі відповідей на підсумковому модулі, результатів виконання ним певних видів робіт.

Методами контролю є: усний, письмовий (розгорнута відповідь), тестовий, графічний при застосуванні індивідуальної та фронтальної перевірки знань, умінь і навичок здобувачів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти:

1. Контроль засвоєння *лекційного і самостійно опрацьованого* теоретичного матеріалу здійснюється на основі модульного (письмового) фронтального опитування, в тому числі – тестування.

2. Контроль засвоєння знань та набуття умінь і навиків при виконанні *практичних робіт* здійснюється шляхом їх поточної перевірки.

7.2. Розподіл балів.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни (до 100 балів) є сумою оцінок компетентностей (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності, та контрольний модуль (іспит). Максимальна кількість балів, яку може отримати здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти до заліку, у сумі становить 60 балів. Інші 40 балів відводиться на підсумковий модуль (іспит). Питання *самостійної роботи* включені до завдань модульного контролю і оцінюються при модульному контролі. Підсумкова оцінка виставляється за сумою всіх отриманих балів згідно шкали оцінювання. При цьому в іспитовій відомості зазначається сумарна кількість набраних балів, оцінка за шкалою ECTS і оцінка за національною шкалою.

Поточне опитування, тестування та самостійна робота	Максимальна кількість балів
Змістовий модуль 1	
T 1	9
T 2	5
T 3	9
T 4	5
Сума	28
Змістовий модуль 2	
T 5	4
T 6	4
T 7	4
T 8	4
T 9	4
T 10	4
T 11	4
T 12	4
Сума	32
Іспит	40
Всього	100

7.3. Шкала оцінювання.

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A (90-100)	відмінно
Добре	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
Задовільно	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
Не задовільно	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1-34)	(незадовільно) з обов'язковим повторним курсом

8. Література:

8 а. Основна література:

1. Соціальна географія: підручник / за ред. Л. Немець, К. Мезенцева. – К.: Фенікс, 2019. – 304 с.
2. Білецький М. І., Ванда І. В., Котик Л. І. Соціальна географія: Навчальний посібник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 328 с.
3. Немець Л.М., Сегіда К.Ю., Гусєва Н.В. Основи соціальної географії: навчальний посібник. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. – 235 с.
4. Немець Л. Теоретико-методологічні аспекти сучасної соціальної географії // Часопис соціально-економічної географії. – 2006. – Вип. 1. – С. 45 – 55.
5. Немець Л. М., Немець К. А. Необхідність розширення функцій соціальної географії – нагальна потреба часу // Наукові пошуки географічної громадськості: минуле, сьогодення, майбуття. – Луганськ: Вид-во «ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2013. – С. 37 – 42.
6. Олійник Я. Б., Степаненко А. В. Вступ до соціальної географії: Навчальний посібник. – К.: Т-во «Знання», 2000. – 204 с.
7. Степаненко А. В. Онтологія соціальної географії як науки // Часопис соціально-економічної географії. – 2011. – Вип. 10 (1). – С. 5 – 18.
8. Шевчук Л. Т. Соціальна географія: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2007. – 349 с.

8 б. Додаткова література:

9. Гудзеляк І. І. Географія населення: Навчальний посібник. 2-ге вид. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 256 с.
10. Гукалова І. В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація. – К.: ДЛ «Друкарня МВС України», 2009. – 174 с.

11. **Джаман В. О.** Дослідження територіальних відмін розвитку соціальної сфери і демографічної ситуації як один з напрямів гуманізації суспільної географії // Гуманізація науки як мегадисциплінарна проблема: Монографія. – Чернівці: Книги – XXI, 2006. – С. 49-59.

12. **Джаман В. О.,** Колядинський П. В. Соціально-економічні проблеми розвитку міського простору та шляхи їх подолання (на прикладі міста Чернівці) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. – Серія: Географія. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ. – 2008. - № 1 (25). – С. 77-80.

13. **Джаман В.,** Ковбас І. Проблеми соціально-економічного стану сільського населення Івано-Франківської області (географічні аспекти) // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки. – 2014. - № 11 (288). – С. 64-70.

14. **Джаман В. О.,** Джаман Я. В., Чаплінський П. Розвиток етнічного туризму в поліетнічному просторі (на прикладі Чернівців) // Український географічний журнал. – 2023. - № 1. – С. 35 – 45.

15. Костащук І. І. Релігійний простір України: суспільно-географічне дослідження. – Чернівці: Технодрук, 2018. – 616 с.

16. Лібанова Е. М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу. – К.: КНЕУ, 2008. – 328 с.

17. Мезенцева Н. І., Батиченко С. П., Мезенцев К. В. Захворюваність і здоров'я населення в Україні: суспільно-географічний вимір. – К.: Прінт-Сервіс, 2018. – 136 с.

18. Мезенцева Н. І., Трусій О. М. Продовольча безпека в регіонах України: сутність, індикатори, територіальна диференціація // Економічна та соціальна географія. – 2017. – Вип. 77. – С. 61 – 70.

19. Мезенцев К. В., Підгрушний Г. П., Мезенцева Н. І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація. – К.: ДП «Прінт-Сервіс», 2014. – 132 с.

20. Покляцький С. А. Умови життя населення великих міст України: суспільно-географічне дослідження. – К.: Наукова думка, 2016. – 184 с.

21. Урбоекологія / Василенко І.А., Півоваров О.А., Трус І.М., Іванченко А.В. – Дніпро: Акцент ПП, 2017. – 309 с.

22. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь. – К.: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. – 174 с.

23. AITKEN S., VALENTINE G. Approaches to Human Geography. - London: SAGE Publications, 2006. – 349 p.

24. DEL CASINO JR. V. Social Geography: A Critical Introduction. – John Wiley & Sons, 2009. – 336 p.

25. DEL CASINO JR. V.J., THOMAS M., CLOKE P. PANELLI R. (Eds). A Companion to Social Geography. – John Wiley & Sons, 2011. – 568 p.

26. SMITH S.J., PAIN R., MARSTON S.A., JONES J.P. (Eds.) The SAGE Handbook of Social Geographies. – London: SAGE Publications, 2010. – 614 p.

27. **Dzhaman V.**, Koliadynskyy P. Big Towns: Territorial-Functional Organization and Strategy of Development (the Case of Chernivtsi). – Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2015. – 226 p.

28. **Dzhaman V.**, Kovbas I., Dzhaman Ya. Technical approaches to the geographical investigations of the dynamics of socio-economic condition of the rural settlements during the transition period (based on the example of Ivano-Frankivsk region, Ukraine) // Lucrarile Seminarului Geografic «Dimitrie Cantemir» (Dimitrie Cantemir Geographic Journal). - 2015. - Vol. 39, № 1. – P. 99-108.

29. **Dzhaman V.**, Czaplinska A., Dzhaman Ya. International functions large Cities of Ukraine (on the Chernivtsi Example) // Slupskie Prace Geograficzne. – Nr. 14. - Slupsk: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej w Slupsku, 2017. – S. 61-78.

30. Czaplinski P., **Dzhaman V.** Problems of the Ukrainian labor market // Journal of Geography, Politics and Society. – 2019. – Vol. 9, #4. – P. 24-34.

31. Rudenko V.P., **Dzhaman V. O.**, Buchko Z.I., Dzhaman Ya. V., Mruchkovskyy P.V. Teoretical-Methodological Basis for Studying the Preconditions of Ethnic Tourism in Multi-ethnic Urban Settlements. The Case of Chernivtsi City, Ukraine // Journal of Settlements and Spatial Planning. – 2016. - Vol.7, #2. – P.157-165.

Розробник:

д. геогр. н., проф. Джаман В.О.